

**Assessment of drought resistance and selection of varieties of winter wheat
(*Triticum aestivum* L.), suitable for distribution in Mykolaiv region**

The article presents data on the performance of different varieties of soft wheat in sortodoslidnyh stations Mykolayiv region, with determination of their biggest posuhostiynosti.

Key words: wheat, winter, class, soft, drought, Steppe, productivity.

УДК 633.2-1/-2(477.83)

В.М. МАТИС, викладач

А.Г. ДЗЮБАЙЛО, д. с.-г. н., професор

Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка

**ПРОДУКТИВНІСТЬ РІПАКУ ЯРОГО ЗАЛЕЖНО ВІД ЕЛЕМЕНТІВ
ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ В УМОВАХ ПЕРЕДКАРПАТТЯ**

В умовах Передкарпаття Львівської області на дерново-підзолистих середньо-суглинкових ґрунтах рекомендується висівати сорти ріпаку ярого Оксамит і Марія з удобренням в нормі $N_{60}P_{60}K_{90}$ та досходовою обробкою посівів гербіцидом бутізан.

Ключові слова: ріпак ярий, врожайність, сорт, добрива, гербіциди.

Актуальність. Ріпак ярий – цінна харчова, технічна і кормова культура, яка, до того ж, має важливе агротехнічне значення при вирощуванні в сівозміні. Ріпак ярий – цінна і як страхова культура в роки з несприятливими кліматичними умовами [2]. Для задоволення зростаючих потреб в олії потрібно збільшувати виробництво насіння цієї культури шляхом підвищення врожайності. Тому удосконалення технології вирощування ріпаку ярого з врахуванням її екологічності є пріоритетним напрямком розвитку рослинництва. Основними факторами, які впливають на врожайність ріпаку ярого є сорт, удобрення і захист посівів від бур'янів [1, 4, 5].

Методика досліджень. Дослідження проводили у 2006-2008 рр. на типовому для Передкарпаття дерново-слобопідзолистому середньо суглинковому ґрунті селянсько-фермерського господарства „Світанок” Дрогобицького району Львівської

області. Орний (0-20 см.) шар ґрунту характеризується такими показниками родючості: рН ксі – 5,2-5,4; вміст гумусу (за Тюрнімом) – 2,0-2,3; лужногідролізованого азоту (за Корнфілдом) – 52-74 мг; фосфору (за Кірсановим) – 60-75 мг; калію (за Кірсановим) – 110-120 мг/кг ґрунту.

Виходячи із завдань та основних принципів планування досліджень по вивченню впливу сорту, рівня мінерального живлення і досходового обробітку посівів гербіцидами на насінну продуктивність ріпаку ярого, нами розроблена схема трьох факторного польового дослідження, в якому вивчалися:

1. Сорти Оксамит Марія	2. Удобрення: P ₆₀ K ₉₀ (фон) фон + N ₃₀ фон + N ₆₀ фон + N ₉₀	3. Гербіциди: бутізан команд

Співвідношення факторів у досліді 2:4:2. Площа дослідної ділянки: облікова 25 м², загальна 42 м², розміщення: варіантів – систематичне в два яруси. Повторність дослідження – чотириразова.

Фосфорні (у формі гранульованого суперфосфату) та калійні (у формі хлористого калію) добрива вносили під зяблеву оранку, азотні (у формі аміачної селітри) – навесні згідно схеми дослідження у передпосівну культивування.

Обробку посіву ріпаку ярого ґрунтовими гербіцидами бутізан 400, 40 % к.с. і команд 48 % к.с. провели через три дні після сівби з нормою витрати препаратів 2,5 і 0,20 л/га відповідно.

Польові і лабораторні дослідження проводили згідно із загально прийнятими методиками (Доспехов Б.А.) [3]. Вирощування ріпаку ярого на дослідних ділянках проводили за рекомендованою для Передкарпаття технологією.

Погодні умови в роки проведення досліджень були досить різноманітними, але типовими для Передкарпаття. Особливо виділявся 2006 р, коли в період цвітіння та плодоутворення температура повітря була на 2,3°C вищою порівняно з середньою багаторічною (17,7°C), а сума опадів в період сівба-сходи ріпаку ярого складала лише 9 мм. при нормі 53 мм.

Результати досліджень. Встановлено, що тривалість вегетаційного періоду ріпаку ярого змінювалася залежно від досліджуваних факторів: від біологічних

особливостей сорту – на 1-3 доби; внесення азотних добрив на фоні фосфорно-калійних – на 5-6 діб. Чіткої закономірності в зміні тривалості вегетаційного періоду від внесених гербіцидів не відмічено.

Польова схожість насіння у сорту Оксамит була дещо вищою (88,7 % і ця різниця математично достовірна) порівняно з сортом Марія (87,6).

Рослини сорту Оксамит виявилися більш стійкими до несприятливих умов вирощування. До збирання їх залишалося 75,2 % тоді як сорту Марія – 73,9 % або на 1,3 % менше. З внесенням азотних добрив стійкість рослин у сорту Оксамит підвищується на 1,6-2,4 %, у сорту Марія – на 0,1-1,3 %;

Досходове внесення під ріпак ярий гербіциду команд знижувало стійкість рослин порівняно з використанням бутізану на 0,6-0,7 % у сорту Оксамит і на 0-4 % у сорту Марія.

Рослини сорту Оксамит приростали дещо швидше і перед збиранням урожаю були на 2,0 см або 3,9 % вищими порівняно з рослинами сорту Марія (135,2 см). Максимальної висоти у сорту Оксамит (143,2 см) вони досягали на ділянках з удобренням $N_{60}P_{60}K_{90}$ і досходовому внесенні гербіциду команд, у сорту Марія (142,3 см) – з удобренням $N_{90}P_{60}K_{90}$ на тому ж гербіцидному фоні.

Найбільшу листову поверхню рослини ріпаку ярого формували в фазі цвітіння. При цьому, у сорту Оксамит цей показник був дещо вищий (50,3 тис. $m^2/га$) порівняно з сортом Марія (48,3 тис. $m^2/га$). Внесені мінеральні добрива позитивно впливали на формування площі листової поверхні і найвищою як у сорту Оксамит (54,2 тис. $m^2/га$) так і сорту Марія (52,4 тис. $m^2/га$) вона була при удобренні $N_{90}P_{60}K_{90}$.

Фотосинтетичний потенціал рослин ріпаку ярого найбільшим був у міжфазний період бутонізація – цвітіння на ділянках з удобренням $N_{60-90}P_{60}K_{90}$ і складав у сорту Оксамит 1,114-1,122 млн. $m^2/га$ діб, у сорту Марія – 1,043-1,100 млн. $m^2/га$ діб. При досходовій обробці посівів гербіцидом бутізан рослин ріпаку ярого формували дещо вищий фотосинтетичний потенціал порівняно з обробленими гербіцидом команд.

Чиста продуктивність фотосинтезу рослин ріпаку ярого найвищою була також у період бутонізація – цвітіння при удобренні повними мінеральними добривами з

розрахунку $N_{60}P_{60}K_{90}$. Чіткої закономірності у зміні чистої продуктивності фотосинтезу ріпаку ярого залежно від досходового внесення того чи іншого гербіциду не виявлено.

У сорту ріпаку ярого Оксамит густина рослин перед збиранням була дещо вищою ($79,4 \text{ шт./м}^2$) порівняно з сортом Марія ($78,4 \text{ шт./м}^2$). Істотний вплив на густоту стеблостою ріпаку ярого мали внесені азотні добрива на фоні фосфорно-калійних. При цьому, найбільше рослин ріпаку ярого сорту Оксамит ($81,3 \text{ шт./м}^2$) було на ділянках удобрених $N_{90}P_{60}K_{90}$, у сорту Марія ($79,3 \text{ шт./м}^2$) – удобрених $N_{60}P_{60}K_{90}$. Чіткої закономірності зміни густоти стояння рослин ріпаку ярого від внесених гербіцидів не спостерігалось.

Найбільша частка пливу на густоту стеблостою ріпаку ярого припадає на внесені мінеральні добрива ($58,3-72,8\%$), дещо менше – на сорт ($11,1-25,8\%$) і найменше – на гербіциди ($3,4-8,2\%$).

Максимальна кількість стручків на рослинах сорту Оксамит ($204,4 \text{ шт.}$) спостерігалась на ділянках удобрених повними мінеральними добривами з розрахунку $N_{60}P_{60}K_{90}$, у сорту Марія ($191,2 \text{ шт.}$) – на ділянках удобрених $N_{90}P_{60}K_{90}$. Приріст цього показника відносно удобрення лише фосфорно-калійними добривами ($P_{60}K_{90}$) відповідно складає $33,1-25,8\%$.

За вмістом насінин у стручку великої різниці між сортами Оксамит ($25,1 \text{ шт.}$) і Марія ($24,8 \text{ шт.}$) не спостерігалось. Більш істотною вона була від внесення азоту на фоні фосфорно-калійних добрив. При цьому, максимальну кількість насінин в стручку у сорту Оксамит ($2,8-2,4 \text{ шт.}$) відмічено на ділянках удобрених $N_{60}P_{60}K_{90}$, у сорту Марія ($2,4-2,3 \text{ шт.}$) – на ділянках удобрених $N_{90}P_{60}K_{90}$. Рослини ріпаку ярого, вирощені на ділянках з досходовою обробкою посівів гербіцидом бутізан мали на $0,3-2,2 \text{ шт.}$ у сорту Оксамит і на $0,5-0,8 \text{ шт.}$ у сорту Марія насінин більше порівняно з обробкою гербіцидом команд.

Між урожайністю насіння і кількістю насінин у стручку ріпаку ярого існують тісні позитивні і достовірні на 5% -вому рівні значущості залежності ($r = 0,92$).

Створення сприятливого поживного режиму, фітосанітарного стану, оптико-

біологічної структури посіву, і як наслідок – підвищення ефективності поглинання ФАР, на варіантах з вирощуванням ріпаку ярого сорту Оксамит і Марія з удобренням $N_{60}P_{60}K_{90}$ та передсходовою обробкою посівів гербіцидом бутізан, сприяло формуванню максимального рівня врожайності насіння ріпаку – відповідно 1,86 і 1,74 т/га, що на 0,67 і 0,56 т/га більше порівняно з удобренням $P_{60}K_{90}$ (табл. I).

Таблиця I.

**Урожай насіння ріпаку ярого залежно від сорту, рівня
удобрення і гербіцидів**

Сорт (А)	Добрива (В)	Гербици- ди (С)	Урожай насіння, т/га				± до контролю		Приріст насіння на 1 кг азоту, кг
			2006	2007	2008	сер.	т/га	%	
Оксамит	$P_{60}K_{90}$ (фон)	бутізан	1,05	1,28	1,25	1,19	-	-	
		команд	0,92	1,18	1,06	1,05	-	-	
	фон+ N_{30}	бутізан	1,21	1,62	1,56	1,46	+0,27	22.6	9.0
		команд	1,05	1,42	1,36	1,27	+0,22	21.0	7.0
	фон+ N_{60}	бутізан	1,38	2,12	2,10	1,86	+0,67	56.3	4.4
		команд	1,27	1,99	1,97	1,74	+0,69	65.7	10.9
	фон+ N_{90}	бутізан	1,36	2,08	2,03	1,82	+0,63	73.3	8.2
		команд	1,21	1,96	1,83	1,67	+0,62	59.0	6.7
У середньому по сорту			1,18	1,71	1,64	1,51	+0,52		
Марія	$P_{60}K_{90}$ (фон)	бутізан	1,04	1,26	1,23	1,18	--	-	-
		команд	0,94	1,07	1,06	1,02	--	-	-
	фон+ N_{30}	бутізан	1,13	1,58	1,52	1,41	+0,23	19.5	6.5
		команд	1,04	1,36	1,31	1,24	+0,22	21.6	7.2
	фон+ N_{60}	бутізан	1,26	2,01	1,96	1,74	+0,56	47.5	7.9
		команд	1,16	1,81	1,75	1,58	+0,56	54.9	9.2
	фон+ N_{90}	бутізан	1,34	2,06	2,02	1,78	+0,60	50.8	5.6
		команд	1,23	1,88	1,82	1,64	+0,62	60.8	6.8
У середньому по сорту			1,14	1,63	1,58	1,45	+0,46		

НІР $_{0,05}$ т/га

А – 0,01; 0,07; 0,03

В – 0,02; 0,10; 0,04

С – 0,01; 0,07; 0,03

Зростання врожайності ріпаку ярого сорту Марія до 1,78 т/га на ділянці удобреній $N_{90}P_{60}K_{90}$ виявилось у межах помилки.

Максимальний вміст олії в насінні сорту Оксамит (49,1 %) спостерігався на ділянках удобрених повними мінеральними добривами з розрахунку $N_{60}P_{60}K_{90}$, сорту Марія (46,6 %) – при удобренні $N_{30}P_{60}K_{90}$. Дальше підвищення дози азоту до 90 кг/га на фоні $P_{60}K_{90}$ знижувало цей показник у сорту Оксамит

до 47,8 %, у сорту Марія – до 44,8 %, або відповідно на 2,7 і 4,0 %. Найбільша частка впливу на вміст олії в насінні ріпаку ярого припадає на сорт – 61 %, на добрива і взаємодію сорту з добривами – відповідно 8 і 17 %.

Максимальний збір олії у сорту Оксамит (0,92т/га) припадає на ділянки удобрені повними мінеральними добривами з розрахунку $N_{60}P_{60}K_{90}$, а сорту Марія (0,81 т/га) – на ділянки удобрені $N_{90}P_{60}K_{90}$, що пов'язано з високим урожаєм насіння на цих ділянках.

За вмістом глюкозинолатів, ерукової, олеїнової, лінолевої, ліноленової і ейкозенової жирних кислот ріпакова олія сорту Оксамит і Марія на всіх варіантах удобрення відповідає вимогам до харчових олій.

Отже, для отримання в умовах Передкарпаття Львівської області на дерново-підзолистих середньо-суглинкових ґрунтах 1,86-1,78 т/га насіння і 0,92-0,81 т/га придатної для використання на харчові і кормові цілі сирої олії рекомендується висівати сорти ріпаку ярого Оксамит і Марія з удобренням повними мінеральними добривами $N_{60}P_{60}K_{90}$ та досходовою обробкою посівів гербіцидом бутізан 400, 40 % к .с.

Література

1. Бучинський І.М. Продуктивність різних сортів ріпаку ярого залежно від норм мінерального добрива / І.М. Бучинський, В.В. Лихочвор // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва: ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство. – 2008.– № 4. – С. 53-55.
2. Гайдаш В.Д. Що потрібно знати про ріпак / В.Д. Гайдаш, С.Й. Гуренович, В.О. Мазур, Г.В. Юхимчик. – Івано-Франківськ, 2002. – 60 с.
3. Доспехов Б.А. Методика полевого опита (с основами статистической обработки результатов исследований) / Б.А. Доспехов. – [5-е изд., доп. и перераб.]. – М. : Агропромиздат, 1985. – 351 с.
4. Лихочвор В.В. Ріпак / В.В. Лихочвор, Р.Р. Проць. – Львів : Українські технології, 2005. – 88 с.
5. Матис В. Вплив удобрення на врожайність ріпаку ярого в

Передкарпатті. / В.Матис, А Дзюбайло. // Вісник Львівського національного аграрного університету : Агронія. – 2010. – №14 (1). – С. 138-142.